

En frimodighetens apostel

«Eivind, du må følge ditt kall,» sa en begeistret kollega. Eivind Meland hadde snakket om den hellige dimensjonen i medisinen. Professoren dro hjem og refererte samtalen for sin kone. «Det er forskjell på et kall og en besettelse,» svarte hun. Han er svært glad i henne.

– Er du sliten?

– Kanskje litt, sier Eivind Meland. Det er i seg selv oppsiktsvekkende. Jeg tar det som tegn på at vi har snakket om vesentlige og vanskelige ting. Det er derfor vi er her. Ingen av oss har talent for høflig småprat. Nå har vi sittet under en trapp i et usjarmende hotell ved en stor flyplass, uten vått eller tørt, i timevis. Bakgrunnsstøyen gjør at vi må lene oss fremover den lille opptakeren på bordet. Samtalen har vært intens, uten pauser, preget av det jeg vet er et gjensidig og inderlig ønske om å gjøre seg forstått og forstå. Lett er det likevel ikke. Siste gang vi hadde en slags kontakt, var det i form av debattinnlegg om reservasjonsrett for leger i samvittighetsspørsmål. Noen vil vite at vi sto – står – for ulike syn i et til tider polarisert ordskifte. Dette møtet er en gjensidig tillitserklæring, kanskje også en påminnelse om at de viktigste samtalene ikke finner sted mellom folk som bekrefter hverandres virkelighetsoppfatning a priori. Man må utfordre og utfordres. Eivind Meland er en mann som ferdes uten frykt i så måte.

Det religiøse i alt

Han har kalt seg kristenindianer og skapbuddhist. Eivind Meland tror ikke på en ekstern guddom i tilværelsen, men han kjemper for å integrere det han kaller en allmennreligiøs dimensjon i livet og i faget med en tilhørende begrepsverden. Han bruker ord som «hellig», «nåde» og «omvendelse» som del av sin medisinske terminologi, uten blygsel.

– Som ateist opplever jeg meg både trukket og frastøtt av språkbruken din. På den ene side åpner den for større rikdom, et tilfang av erfaringer og håp som sjelden aktiveres i faglige sammenhenger. Samtidig kjenner jeg på et utenforskap, at dette er goder som er forbeholdt de personlig troende.

– Religion er allemannseie. Jeg vil at vi skal ære og anerkjenne det religiøse nærværet i tilværelsen uten å måtte knytte det

til bestemte trossetninger eller bekjennelser. All natur har en hellighetsdimensjon ved seg som knytter an til det prinsipielt uforutsigbare og nyskapende. I vår samtid er religionen henvist til forestillinger om det hinsidige, mens vitenskapen har fått monopol på å kartlegge og beskrive den verden vi lever i. Jeg kjemper for et kunnskapssyn

«Jeg vil at vi skal ære og anerkjenne det religiøse nærværet i tilværelsen uten å måtte knytte det til bestemte trossetninger eller bekjennelser»

som i tillegg til å være basert på vitenskap og empiri også rommer begreper som moral, kjærlighet og barmhjertighet. Et fag som befatter seg med det levende må forholde seg dynamisk til spontane livsuttrykk. De kan ikke settes opp i en formel.

– Mange vil mene at medisinsk kunnskap – i henhold til vårt vitenskapsbaserte kunnskapssyn – i seg selv er amoralsk, at den moralske og eventuelt religiøse dimensjonen tilføres av den enkelte utøver i anvendelsen av kunnskapen.

– Jeg tror ikke på en verdinøytral vitenskap. Faglig moral kan ikke erstattes med prosedyrer. Mandatet vårt som leger er å hjelpe folk. Det er ikke gitt hva den hjelpen består i. Forståelsen av hva som er faglig riktig kan bare utvikles dialogisk, ved å være fordomsfritt til stede sammen med den andre. I det møtet oppstår den moralske fordringen. Den kan ikke skilles fra faget.

– Sier du med dette at medisinen har en irrasjonell, åndelig dimensjon som ikke kan utforskes?

– Ja. Jeg sier ikke at vi *ikke* skal lete etter nye sannheter, men noe er prinsipielt uforkskbart. Jeg er grunnleggende uenig med Richard Dawkins, som mener at det hellige bare er en midlertidig formulering for det vi ennå ikke har kartlagt. Han latterliggjør metafysikken i religionene, men er med sitt rigide vitenskapssyn mer dogmatisk enn noen.

Eivind Meland har definitivt det enkelte vil kalle retoriske nådegaver og bolttrer seg i ord som vi andre knapt tør smake på. Han har en vakker stemme som bærer, selv på lavt volum, og en inderlighet i uttrykket som får meg til å tenke at den karismatiske vekkelsesbevegelsen har gått glipp av et naturtalent. Men kanskje er det nettopp vekelse han driver med – i et faglig format? Noen som vil ham vel har rådet ham til å legge vekk det de mener er «stoppord», de religiøst ladede. Jeg oppfatter at det er disse ordene han insisterer på å ta tilbake eierskap og bruksrett til.

Nå kommer Eivind Meland snart med bok, *Det hellige som kilde til helse*. Per Fugelli skriver forordet. Det hører med til historien at Per Fugellis far var familien Melands huslege da Eivind vokste opp i Stavanger.

Kristenkommunist

Eivind Melands barndomshjem var preget av to sterke tradisjoner som i den tidens Stavanger var nær forbundet – den radikale arbeiderbevegelsen og en kvekerinspirert kristendom.

– Kvekerbevegelsen vokste frem i Stavanger etter Napoleonskrigene. Den kom hit til landet med frigitte fanger fra lekterne på Themsens og fikk i tiden som fulgte stor betydning for den fremvoksende arbeiderbevegelsen. Min barnelærdom innebar et syn på Jesus som et radikalt forbilde, den første kommunist så å si. Vår kristendom

Foto Marit Hommedal, NTB scanpix

Eivind Meland

Født i 1950 i Stavanger

- Cand.med. Universitetet i Bergen 1976
- Dr.med. Universitetet i Bergen 1997
- Distriktslege i Etne kommune 1978–83
- Allmennlege og fastlege i Bergen fra 1983
- Førsteamanuensis ved Universitetet i Bergen 1997, professor fra 2005
- Legeforeningens hygienepreis i 1983
- Sentral i utviklingen av Helsedirektoratets retningslinjer for forebygging av hjerte- og karsykdom

handlet om å vise nestekjærlighet i dette liv. Mor var et solidarisk menneske i stort og smått. Hun døde i fjor. I minnetalen fortalte min niese hvordan hun i 5–6-årsalderen hadde stusset over at alle lekene hjemme var sporløst forsvunnet. Da svarte min mor at dem hadde hun sendt til Cuba, til barn som trengte dem bedre.

Eivind Meland var den første i familien som fikk universitetsutdanning. Det gjorde ham fremmed i en viss forstand.

– Klassetilhørighet kommer til uttrykk på både godt og vondt. Mange av mine jevnaldrende oppfattet det nærmest som et forræderi ikke å ta praktisk yrkesutdanning. Selv etter alle disse årene blant akademikere kan jeg iblant kjenne på følelsen av at «her hører jeg ikke hjemme». Samtidig er

det en styrke å ha en bakgrunn som gjør at jeg lett kommer på bølgelengde med folk flest.

– Hva var den største forskjellen mellom den kulturen du forlot og den du kom til?

– Psykologiseringen i det intellektuelle borgerskapet. At alt skulle problematiseres og analyseres i henhold til en freudiansk fortolkning av mennesket. Jeg forsto ingenting av det.

– Forstår du det nå, da?

– Nei. Og jeg bekjemper det aktivt.

Jeg har nettopp lest Kristian Lundbergs *Yarden*. Det er en liten, men ruvende bok om å krysse klassesgrenser, frem og tilbake. Hos Lundberg er klassetilhørigheten skjebne. Eivind Meland vil ikke at jeg skal gjøre for mye ut av hans egen klassereise. Han

utdyper dette i en e-post etter intervjuet: «Jeg er litt redd for at du legger for stor vekt på at jeg som klassereisende kan føle en viss fremmedfølelse. Jeg blir sint og såret når jeg møter akademisk arroganse og ubarmhjertig stiv sinn, men det er selvsagt selvhenførende vås å lengte tilbake. Jeg må jo selv ha tro på at dialog og fordomsfri åpenhet kan endre andre, meg selv og bidra til å åpne dører.»

Som tenåring var Eivind Meland å finne i menighetens ungdomsklubb. Der var det et miljø av radikalt tenkende ungdommer. 18 år gammel meldte han seg inn i den kommunistiske ungdomsbevegelsen, noen år senere inn i Norges Kommunistiske Parti (NKP). Samtidig la han kristentroen «i en skuff».

Spontant til stede

Etter 20 år meldte han seg ut av partiet. – Ebbet engasjementet ut? Var det et aktivt brudd?

– Det var en veloverveid utmeldelse. Jeg forsto gradvis at selve ideologien inviterer til en form for dogmatisme og fundamentalisme. Man forutsetter at verden er forutsigbar og rasjonell, at vitenskapen kan fortelle oss hva som er rett og galt. For meg var oppgjøret med partiet del av en større eksistensiell og ideologisk krise. Jeg var kommet til et punkt der jeg trodde jeg måtte være ufeilbarlig som lege, jeg var blitt en autoritær far, og i møte med studentene mistrivdes jeg kolossalt fordi jeg trodde jeg måtte ha alle svarene parat. Livet hadde gått i stå.

Eivind Meland beskriver oppbruddet fra sin fastlåste posisjon som en omvendelse, om enn ikke i tradisjonell kristen betydning. Gjeninnføringen av et religiøst perspektiv i tilværelsen er likevel hovedtema i den fortellingen. Han bruker selv begreper som «å måtte lære seg å være kroppslig til stede», mer fordomsfri, mer åpen. I ett år fungerte han etter eget utsagn «mildt sagt suboptimalt».

– Jeg startet med å fortelle kollegene på kontoret om feil jeg hadde gjort. Vi innførte «månedens feil». Det var min største faglige seier da jeg kunne se meg selv i speilet med selvrespekten i behold også etter at jeg hadde gjort feil.

I undervisningen med studentene la han om til dialog og deltakelse, stadig distigere. Nå ryktes det at han «konstruerer og gjennomfører rare undervisningsformer» – Boal-teater – med den største selvfølgehet. Uten at det blir kleint for deltakerne, merkelig nok. «Han inngir trygghet», som en av hans kolleger uttrykker det. Eivind Meland har også vært sentral i å bygge opp Filosofisk poliklinikk ved Universitetet i Bergen, det samme miljøet som arrangerer de mye omtalte Rosendal-seminarene. Fellesnevner for disse er nettopp fordomsfri

utforskning av faglige dilemmaer og paradokser gjennom samtaler og samvær med stor takhøyde.

– I omvendelsen ligger det jo at man skal bli som barn igjen. Jeg opplever at jeg har fått en frimodighet som tillater meg å være spontant til stede. Jesus sier at blomstene på marken og fuglene på himmelen skal være våre læremestere. Det er noe der, en anerkjennelse av lek og opplevelse som kilder til innsikt.

Også familiens tre barn satte pris på sin nyomvendte, spontant tilstedeværende far.

«Medisinen står i fare for å bidra til det jeg kaller selvundertrykking hos pasientene ved å offererklære og marginalisere folk»

Eivind Meland kjøpte seg sågar en bok, *På talefot med barna*, som han blant annet tok med som lesestoff på ferie. Idet familien skulle sette seg i bilen for å reise hjem, oppdaget Eivind Meland at han hadde glemt den i huset der de hadde overnattet. En av sønnene la på sprang inn igjen: «Eg ska henta han for deg, far.»

Hva er det å hjelpe?

Eivind Meland deler sin tid likt mellom universitetet og klinisk allmennpraksis. Han var en av hovedarkitektene bak Helse- og karsykdomsretningslinjer for forebygging av hjerte- og karsykdom og er fortsatt aktiv i Nordic Risk Group, som er et nordisk miljø der risikoforståelse og risikointervensjon settes under kritisk debatt. Gruppen har arrangert flere seminarer og workshop-er og gitt ut bok i Sverige og Danmark. Eivind Meland en pedagogisk racer når det gjelder å fremstille de iboende dilemmaene knyttet til screening.

– En medisin som tar mål av seg til å være ufeilbarlig, vil nødvendigvis måtte trække over grenser og skape sykdom. Statistisk sagt: I angst for å overse de falskt negative vil vi drukne i falskt positive. Vi tar oss inn der vi ikke har noe å gjøre, apropos hellighetsdimensjonen.

Vi har mange faglige berøringspunkter, Eivind Meland og jeg, og havner raskt i en samtale om selve hjelperollen og medisinenes mandat.

– Det er jo en del av min barnelærdom å stille seg på de undertryktes side. Men vi drar med oss en foreldet forståelse av hva

undertrykking er. Medisinen står i fare for å bidra til det jeg kaller selvundertrykking hos pasientene ved å offererklære og marginalisere folk. Her synes jeg sosialmedisinen har sviktet sin oppgave.

– Gir vi de mest utsatte stener for brød?

– Nettopp. Jeg etterlyser en radikal-liberal sosialmedisin som tar marginalisering på alvor, ikke bare roper på mer helse-tjenester til de svakeste.

– Hva er alternativet? Hva sier du til pasienten din?

– Det er viktig å tematisere krenkelses-erfaringer og hva de gjør med oss, men det har gått inflasjon i begrepene. I konsultasjonene mine er jeg mer opptatt av å se på mulighetene for forsoning og omvendelse enn å parkere folk i diagnosegrupper.

– Omvendelse?!

– Jeg tror vi har forsømt den dialogen som handler om forsoning versus bitterhet. Hjelp blir misforstått som å legge ut en rød løper til behandling og rettigheter basert på en maksimering av krenkelsen. Jeg er klar over at jeg kan støte folk fra meg og kan nok ha tråkket på folk med tydeligheten min. Men en medisin som bare vil behage, er meningsløs.

Fri, fro, from, frisk

Hjemme har Eivind Meland diplomer fra sin unge skøyte- og friidrettskarriere i Stavanger skøyteklubb og i AIK Frisinn. De er prydet med de fire f-er: fri, fro, from og frisk. Han var et moderat skøytetalent, men vintrene i Stavanger var korte og sørgelig isfrie.

– Det ble mye tørrtrening. Men jeg har fortsatt glede av å gå en titusenmeter i ny og ne. I vanlig treningstøy, og jeg tar ikke tiden.

En gang i uken øver han med Tertnes amatørkorps, der han spiller baryton. Vel er de amatører, men ikke uten ambisjoner. I år hentet korpset hjem en fjerde plass i NM. «Their compact rendition of Edward Gregson's *Essay* saw them end in fourth place in a contest that featured a host of well planned accounts of some quite ambitious repertoire.» leser jeg på korpsets nettside.

– Tertnes amatørkorps elsker sin virksomhet. Vi setter ikke prestasjonene over det som blir skapt.

Elisabeth Swensen
elswense@online.no
Tidsskriftet